

การรับรู้คุณค่าทางประวัติศาสตร์เรื่อง เส้นทางการเดินทางของสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช ในภาคตะวันออก

HISTORICAL – VALUE PERCEPTION IN SOLDIER TRAILS OF TAKSIN THE GREAT IN EASTERN SIAM

สำราญ พลดี

Samran Phondee

หมวดวิชาศึกษาทั่วไป มหาวิทยาลัยธนบุรี

ltee007@hotmail.com

บทคัดย่อ

บทความนี้มุ่งศึกษาการรับรู้คุณค่าทางประวัติศาสตร์เรื่องเส้นทางเดินทางของสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราชในภาคตะวันออก ซึ่งพบว่า การรับรู้ของผู้คนในปัจจุบันให้ความสำคัญกับสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราชที่ทรงอยู่ในฐานะสิ่งศักดิ์สิทธิ์หรือสัญลักษณ์ที่นำมาซึ่งชัยชนะ ความสำเร็จ มากกว่าการรับรู้คุณค่าในทางประวัติศาสตร์เกี่ยวกับเส้นทางเดินทาง อย่างไรก็ตาม ความเชื่อมโยงของพื้นที่และเรื่องราวทางประวัติศาสตร์ที่เกิดขึ้นในอดีต หากสามารถพัฒนากระบวนการเรียนรู้เพื่อการรับรู้อย่างเป็นระบบ โดยใช้รูปแบบการท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์เป็นตัวขับเคลื่อน ก็จะเป็นอีกกระบวนการหนึ่งซึ่งช่วยให้ความสำคัญทางประวัติศาสตร์ในเรื่องดังกล่าวก็จะได้รับการยกระดับให้กลายเป็นความรับรู้ในคุณค่าทางประวัติศาสตร์ของผู้คนมากขึ้น

คำสำคัญ: การรับรู้, คุณค่าทางประวัติศาสตร์, เส้นทางเดินทาง

Abstract

This article aimed to investigate historical-value perception of soldier trails of Taksin the great in East Siam. It was shown that the perception of people in present time paid much more attention with Taksin the great in term of holy thing or victory symbol, achievement, than perceived the historical value concerning soldier trails. However, linking between areas and historical story, it could systematically develop learning procedure by using historical tourism as impetus. This process would be able to place more important on value perception of people.

Keyword: Perception, Historical Value, Soldier Trails

บทนำ

เรามักเข้าใจกันว่ากรุงศรีอยุธยาเสียเอกราชให้แก่พม่าเมื่อ พ.ศ.2310 นั้นเป็นไปอย่างง่ายดาย ทั้งที่ในความเป็นจริงแล้วพม่าต้องใช้ความพยายามอย่างมากที่จะทำให้กรุงศรีอยุธยาตกอยู่ภายใต้การปกครองของตนเอง อย่างน้อยพม่าก็ต้องใช้ความพยายามมาตั้งแต่ พ.ศ.2503 ที่สำคัญกว่านั้น คือ การเสียกรุงศรีอยุธยาครั้งที่ 2 นี้มีระยะเวลาอยู่ไม่นาน เพราะต่อมาปรากฏว่ามีข้าราชการกรุงเก่าได้ตีฝ่าวงล้อมออกไปรวบรวมไพร่พลแล้วกลับมากู้เอกราชคืนได้อีกครั้งภายหลังจากที่พม่ามีชัยเหนือกรุงศรีอยุธยาเพียงแค่ 7 เดือน

ประวัติศาสตร์ได้กล่าวถึงสงครามในคราวนี้ว่า กรุงศรีอยุธยาต้องสูญเสียเอกราชให้กับพม่าและบ้านเมืองก็จำต้องถึงคราวล่มสลาย ครั้นนั้นมีพระยาตาก ผู้เป็นข้าราชการเมื่อครั้งกรุงเก่าได้ทำการตีฝ่าวงล้อมของพม่าเข้าศึกออกจากเมืองทางวัดพิชัยแล้วไปรวบรวมไพร่พลทางหัวเมืองชายฝั่งทะเลตะวันออก จากนั้นไม่นานก็กลับมากู้เอกราชคืนจากพม่า และได้รับการเทิดทูนให้เป็นมหาราชทางในประวัติศาสตร์ชาติสยามมาจนถึงปัจจุบัน

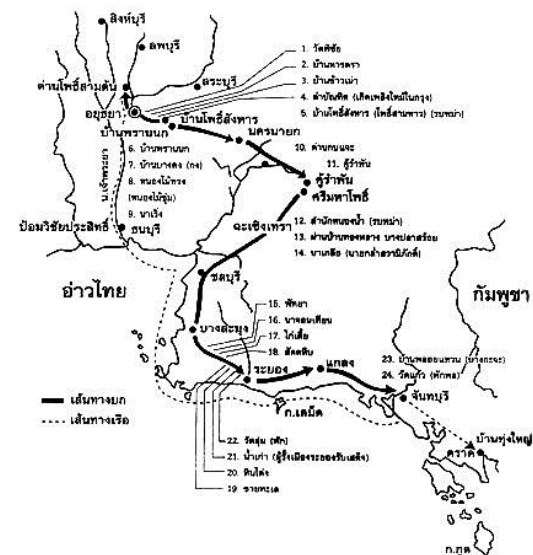
ประเด็นที่น่าสนใจ คือเส้นทางการเดินทางทัพของพระยาตากเมื่อคราวตีฝ่าวงล้อมนี้ ไม่ได้เป็นเส้นทางที่พระยาตากจะกลับไปยังฐานอำนาจของตนเองคือหัวเมืองเหนือทั่วกลับเป็นเส้นทางที่มุ่งหน้าไปทางหัวเมืองชายฝั่งทะเลตะวันออก ซึ่งเรื่องนี้อาจวิเคราะห์ได้ว่าเส้นทางดังกล่าวเป็นเส้นทางที่ถูกบังคับเอาไว้แล้วจากสถานการณ์ที่เกิดขึ้น (สำราญ ผลดี; 2553 : 72) [1] เนื่องจากว่าครั้งนั้น พม่าได้นำทัพเข้ามาเป็น 2 ทาง คือทางเหนือมาจากเมืองเชียงใหม่ และทางทิศตะวันตกที่เข้ามาทางด่านเจดีย์สามองค์ แน่แน่นอนว่าทางหัวเมืองเหนือที่พม่าเพิ่งเดินทางผ่านมาไม่นานนั้นไม่น่าจะปลอดภัยนัก ในขณะที่หัวเมืองชายฝั่งทะเลตะวันออกนี้เป็นที่ชัดเจนว่ากองทัพของพม่ายังไม่มีการเดินทางไปถึง ดังนั้นความเสียหายย่อมยังไม่เกิดและแน่นอนว่าความปลอดภัยย่อมมีชัดเจนกว่า

ประเด็นต่อมา คือ รายละเอียดเรื่องเส้นทางที่พระองค์ทรงนำทัพผ่านหัวเมืองชายฝั่งทะเลตะวันออก ซึ่งระหว่างทางนั้นต่างก็มีเรื่องราวและความสำคัญทาง

ประวัติศาสตร์ที่น่าสนใจและมีคุณค่ามาจนถึงปัจจุบัน ทว่าความสำคัญทางประวัติศาสตร์เหล่านั้นยังคงคุณค่าในลักษณะใด ทั้งในการรับรู้และและความพยายามที่จะสืบต่อคุณค่านั้นอย่างไร

ดังนั้นคุณค่าทางประวัติศาสตร์เรื่องเส้นทางการเดินทางทัพของสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราชในภาคตะวันออกจึงเป็นประเด็นที่น่าสนใจและเป็นแบบแผนสำหรับการศึกษาถึงคุณค่าทางประวัติศาสตร์ไทยในแง่มุมต่างๆ ทั้งความสำคัญทางประวัติศาสตร์ การรับรู้เรื่องราวที่เกิดขึ้น รวมไปถึงกระบวนการตอบสนองต่อคุณค่าจากการรับรู้เรื่องราวของสังคมต่อประวัติศาสตร์ การเดินทางทัพของพระองค์นอกจากนี้ยังรวมถึงข้อคำถามที่ว่าประวัติศาสตร์ดังกล่าวได้ทำหน้าที่ส่งต่อเป็นผลต่อผู้คนในปัจจุบันอย่างไร ทั้งนี้เพื่อให้คุณค่าจากประวัติศาสตร์ในอดีตได้ทำหน้าที่หรือมีคุณค่าต่อการรับรู้ของสังคมต่อไป

ข้อมูลเบื้องต้นทางประวัติศาสตร์เรื่องเส้นทางการเดินทางทัพของสมเด็จพระเจ้ากรุงธนบุรี

ภาพที่ 1 “เส้นทางการเดินทางทัพของสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช”
ที่มา : การประชุมวิชาการระดับชาติฝรั่งเศส - ไทย ครั้งที่ 3
หัวข้อ พัฒนาการของรัฐชายฝั่งทะเลตะวันออกของไทย
โดย จากรีก วิลแก้ว ปี 2538

ประวัติศาสตร์กล่าวว่า พม่าล้อมกรุงศรีอยุธยา อยู่เป็นเวลานาน ตามธรรมเนียมแล้วในยามที่บ้านเมือง เกิดสงครามบรรดาผู้รั้งเมืองต่างๆ จะถูกเรียกตัวเข้ามา ช่วยรักษาพระนคร “พระยาตาก” ที่เวลานั้นคือหนึ่งใน ข้าราชการที่ทำหน้าที่รักษาพระนครทรงเห็นว่าถึงจะอยู่ ช่วยรบพุ่งรักษากรุงฯ ต่อไปก็ไม่เห็นจะไม่เป็นประโยชน์อัน ใด พระนครก็คงจะเสียเพราะความอ่อนแอของผู้ บัญชาการ รวมถึงพม่าเองก็ตั้งล้อมกระชั้นเข้ามาจนจะถึง คูพระนคร จึงรวบรวมสมัครพรรคพวกได้เบ็ดเสร็จ ประมาณ 500 คน พอเวลาค่ำมืดก็ยกออกจากค่ายวัดพิชัย (ตำราพระราชานุภาพ. 2551; 374) [2] เนื้อความดังกล่าวถือเป็นจุดเริ่มต้นของเส้นทางการเดินทัพสู่หัวเมืองชายฝั่ง ทะเลตะวันออกของพระยาตากที่เต็มไปด้วยประวัติศาสตร์ การสู้รบตลอดเส้นทาง

จารึก วิไลแก้ว (2553; 25-29) [3] ได้กล่าวถึง เส้นทางการเดินทางของพระยาตากเมื่อคราวตีฝ่าวงล้อม พม่าเข้าศึกไปทางหัวเมืองชายฝั่งทะเลตะวันออกสรุปได้ว่า พระยาตากตีฝ่าวงล้อมของพม่าโดยมีเส้นทางการเดินทัพ เริ่มจากวัดพิชัยผ่านบ้านหันตรา บ้านข้าวเม่า บ้านสาม บัณฑิตย์ (ส่าบัณฑิต) บ้านโพสาวหาญ (โพสังหาร) บ้าน พรานนก บ้านหนองไม้ซุง (หนองไม้ทรวงหรือหนองไม้ซุ่ม) บ้านนาเรียง ด่านกบแฉะ สำนักหนองน้ำ บ้านทองหลาง ตะพานทอง บางปลาสร้อย บ้านนาเกลือ พัทยา (ทัพยา) นาจอมเทียน ไก่เตี้ย สัตหีบ หินโด่ง น้ำเก่า วัดลุ่ม ค่ายท่า ประคู้ บ้านพลอยแหวน วัดแก้วริมเมือง และเมืองจันทบูร ซึ่งแต่ละสถานที่ต่างก็มีเรื่องราว ร่องรอยทาง ประวัติศาสตร์ที่น่าสนใจมากมาย

เริ่มแต่วันเสาร์ขึ้น 4 ค่ำ เดือนยี่ พ.ศ.2309 พระยา กำแพงเพชร¹ รวบรวมไพร่พลไทยจีนประมาณ 1,000 คน²

¹ หมายถึง พระยาตาก

² เอกสารทางประวัติศาสตร์อย่างพงศาวดารกล่าวไว้ ไม่ตรงกัน พงศาวดารเรื่อง ไทยรบพม่า พระนิพนธ์ใน สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ กล่าวว่าจำนวนไพร่พลมีจำนวน 500 คน ในขณะที่พระราชพงศาวดารกรุงธนบุรี ฉบับพันจันทนุมาศ (เจิม) กล่าวว่า มีจำนวน 1,000 เศษ

อาวุธและนายทหาร คือ พระยาเชียงเงิน พระพรหมเสนา หลวงพิชัยอาสา หลวงราชเสน่หา ขุนอภัยภักดี เป็นต้น ยก ทัพออกจากวัดพิชัยมาทาง “บ้านหารตรา” และมีการสู้รบกันกับพม่าจนพม่าพ่ายแพ้ก็ถอยทัพกลับไป จากนั้น พระยาตากก็เดินทัพต่อไปทาง “บ้านข้าวเม่า” จนถึงบ้าน “สามบัณฑิต”

ครั้นวันรุ่งขึ้น ทัพของพระยาตากก็เดินทางมา จนถึง “บ้านโพสังหาร” และเกิดการสู้รบกันกับพม่าอีกครั้ง จากนั้นเดินทัพไปประทับแรมยัง “บ้านพรานนก”

ที่บ้านพรานนกนี้เองที่ประวัติศาสตร์กล่าวว่า ได้ เกิดการสู้รบที่อาจจะเรียกว่าเป็นการสู้รบครั้งใหญ่ก็ได้ เนื่องจากว่าพม่าได้ยกทัพติดตามมามากถึงประมาณ 2,000 คน ในขณะที่พงศาวดารเรื่อง ไทยรบพม่า (2551; 374) [2] กล่าวไว้ว่า เมื่อตั้งพักอยู่ที่บ้านพรานนก ให้พวก ทหารไปเที่ยวลาดหาเสบียงอาหารมาเลี้ยงกัน ขณะนั้นมี พวกกองทัพพม่าอีกกองหนึ่ง จำนวนพลขี่ม้าราว 30 ม้า เดินเท้าประมาณ 200 ยกสวนทางมาจากบางคอง แขวง เมืองปราจีนบุรี เมื่อพบกับทหารของพระยาตากก็ไล่จับ ทหารพม่าจึงไล่ติดตามมา พระยาตากจึงให้ทหารเดินเท้า รายแยกเป็นปีกกา เข้าตีโอบพวกพม่าทั้ง 2 ข้าง ส่วนพระ ยาตากกับทหารอีก 4 คนควบตรงเข้าไล่ฟันพม่าที่ขี่ม้ามา ข้างหน้า พม่าไม่ทันรู้ตัวก็ถอยหนีกลับไปปะทะกับพวกที่ เดินเท้า พวกข้างไทยก็รุกไล่เข้าฟันพม่าล้มตายแตก กระจายไปหมด พงศาวดารกล่าวต่อไปว่าพม่าที่แตกพ่าย ไปในครั้งนี้ได้พากันกลับไปบอกนายทัพพม่าซึ่งตั้งอยู่ที่ “ปากน้ำโจ้โล้” ข้างใต้ของเมืองปราจีนบุรี

การศึกกับพม่าที่บ้านพรานนกนี้ ฝ่ายพวกราชฎรที่ หลบซ่อนหนีพม่าอยู่ก่อนหน้านี้ เมื่อเห็นว่าฝ่ายพระยาตาก นั้นมีชัยชนะต่างก็ดีใจ แล้วมาขอเข้าเป็นพวกด้วยจำนวน มาก ครั้นถึงวันพุธขึ้น 8 ค่ำพระยาตากจึงได้นำไพร่พล เคลื่อนมายัง “ตำบลหนองไม้ซุ่ม” ตามทางเมือง นครนายก หยุดพักระหว่างทางไป 2 วันจนถึง “บ้านนา เรียง” และเมืองนครนายก จากนั้นเดินทัพไปทางด้าน “บ้านกบแฉะ” ไปจนถึง “เมืองปราจีนบุรี”

ครั้นวันจันทร์ขึ้น 13 ค่ำ เดือนยี่ พระยาตากให้พัก ทัพที่ “สำนักหนองน้ำ” เพล่าบาย 4 โมงพม่าไล่แทงฟัน

คนที่ล้าหลังอยู่ พระยาตากจึงให้นายบุญมีขึ้นม้าสวนทางกลับไป พบว่าพม่ายกทัพขึ้นมาจากปากน้ำโจโล้ไล่ทัพพม่าและทัพเรือมาขึ้นที่ท่าข้าม พระยาตากจึงให้ทหารชุมนุมในป่าพงป่าแขม และทรงออกรับพม่า ล่อเข้ามาในทางที่ชุมพลปืนไว้ เมื่อได้ระยะก็ยิงถูกพม่าล้มตายไปจำนวนมากจนต้องถอยกลับไป (จารึก วิไลแก้ว. 2553; 26) [3] จากนั้นพระยาตากก็ให้เดินทัพผ่านเมืองฉะเชิงเทรา เมืองชลบุรีลงไปจนถึงบ้านนาเกลือ แขวงเมืองบางละมุง

เริ่มต้นด้วยการยกพลมาประทับที่บ้านทองหลาง ตะพานทอง บางปลาสร้อยจนถึง “บ้านนาเกลือ” ตรงบ้านนาเกลือนี้ กล่าวกันว่ามินายกล้าได้แอบคุมไพร่พลหมายทำร้ายพระยาตาก ทำให้พระยาตากจำต้องจัดการเรื่องดังกล่าวอยู่นานถึง 8 วัน ทว่าต่อมานายกล้าก็ยอมแพ้และเข้าเข้าร่วมด้วยในที่สุด และนายกล้าผู้นี้เองที่เป็นผู้นำพระยาตากเข้าไปจนถึงเมืองพิทยา รุ่งเช้าก็เดินทางมาประทับแรมที่ “นาจอมเทียน” พักแรม 1 คืน จากนั้นยกมาที่ไถ่เตี้ย สัตหีบ ทินต่อง น้ำเก่า ตามลำดับ

พระยาตากเดินทัพมาถึงเมืองระยองในข้างแรมเดือนยี่ หมายถึงจะได้เมืองระยองเป็นที่ตั้งรวบรวมไพร่พลทว่ายังมีได้ทันได้ทำการอันใด ขณะที่พักแรมที่น้ำเก่านี้ ผู้รั้งเมืองระยองและกรมการทั้งปวงเมื่อรู้ว่าพระยาตากยกทัพลงมาก็เกรงว่าจะทำร้าย เห็นเหลือกำลังที่จะต่อสู้ได้จึงให้พรรคพวกออกมาต้อนรับ ยอมอ่อนน้อมถ่อมตนเสียกลางทาง พระยาตากก็ให้ยกกองทัพเข้าไปตั้งค่ายอยู่ที่วัดลุ่มนอกบริเวณค่ายเก่า (ดำรงราชานุภาพ. 2551; 376) [2] เมื่อครั้งที่พระยาตากได้เมืองระยองนี้ เป็นช่วงเวลาที่ยกศรีอยุธยาไม่ได้เสียทีแก่พม่า ดังนั้นจึงมีกรมการของเมืองระยองหลายคน อาทิ หลวงพล ขุนจำเมือง ขุนรามหมื่นชอง เป็นต้น เห็นว่าการที่พระยาตากกระทำกรวบรวมไพร่พลในช่วงเวลาที่บ้านเมืองมีสงครามอยู่เป็นการกระทำซ้ำร้ายต่อบ้านเมือง จึงคิดจะทำการต่อสู้ ด้วยการรวบรวมสมัครพรรคพวกบุกเข้าปล้นค่ายของพระยาตาก ฝ่ายพระยาตากรู้ความจากไพร่พลจึงทำการปราบปรามจนสำเร็จ และถือเป็นการได้อำนาจแบบเบ็ดเสร็จเด็ดขาดที่เมืองระยองในคราวนั้น

เมื่อครั้งที่ได้เมืองระยอง อาณาเขตหรืออิทธิพลของพระยาตากก็มีอยู่เพียงข้างเหนือเท่านั้น กล่าวคืออาณาเขตเฉพาะเมืองระยอง เมืองบางละมุง เมืองชลบุรีที่อยู่ข้างเหนือของภาคตะวันออก ทว่าข้างใต้ซึ่งเป็นเมืองสำคัญอย่างจันทบูรและเมืองตราดพระยาตากยังไม่สามารถมีอำนาจเหนือเมืองเหล่านั้นได้ ประกอบกับในช่วงเวลาดังกล่าวพื้นที่ที่พระยาตากมีอำนาจก็หาได้เข้มแข็งแต่อย่างใด เมืองชลบุรีก็มีการจลาจลวุ่นวายเพราะอยู่ไม่ไกลจากพม่ามากนัก ส่วนเมืองบางละมุงก็เป็นแต่เพียงเมืองน้อย ไพร่พลไม่มาก ทว่าเมืองจันทบูรต่างหากที่มีความพร้อมต่อการสร้างฐานอำนาจ

อาจกล่าวได้ว่า “เมืองจันทบูร” นี้เป็นเมืองที่มีความสำคัญทางหัวเมืองชายฝั่งทะเลตะวันออก โดยเฉพาะทางด้านเศรษฐกิจ พระยาตากจึงให้ทูตนาศุภอักษรไปยังพระยาจันทบูรที่มีเนื้อความกล่าวถึงความวุ่นวายที่เกิดขึ้นที่กรุงศรีอยุธยา พระยาตากเองก็ได้ตั้งรวบรวมไพร่พลอยู่ที่เมืองระยอง หมายว่าจะนำทัพกลับไปรบกับพม่าเพื่อสร้างความสงบสุขให้เกิดขึ้นกับบ้านเมือง ขอให้พระยาจันทบูรมาเข้าร่วมช่วยปราบปรามข้าศึกให้บ้านเมืองกรุงศรีอยุธยากลับมามีความสุขดังแต่ก่อน

พงศาวดารกล่าวว่าฝ่ายพระยาจันทบูรก็ได้รับความแค้นโดยดี และรับปากว่าจะมาปรึกษาหารือเรื่องราวการกับพระยาตากที่เมืองระยอง พร้อมกันนี้ได้มอบเสบียงอาหารล่วงหน้ามาช่วยพระยาตากเป็นเบื้องต้นก่อน ทว่าต่อมาพระยาจันทบูรก็หาได้เดินทางมาตามที่ตั้งใจไว้ไม่ ฝ่ายพระยาตากเห็นเจียบหายไปนาน ประกอบกับเป็นเวลาเดียวกันกับที่ผู้รั้งเมืองบางละมุง ผู้ทำหน้าที่ถือหนังสือจากทัพพม่าไปยังเมืองจันทบูร ฝ่ายพระยาตากจับตัวผู้ถือหนังสือดังกล่าวได้ก็ให้สอบได้ความว่าเป็นเรื่องที่พม่ามุ่งหมายให้เจ้าเมืองจันทบูรเข้ามายอมอ่อนน้อมถ่อมตนต่อพม่า เนื่องจากเวลานั้นกรุงศรีอยุธยาได้เสียทีให้กับพม่าแล้ว

ครั้นเมื่อเรื่องที่กรุงศรีอยุธยาเสียทีแก่พม่าเป็นที่ประจักษ์แล้วนี้ ฝ่ายพระยาจันทบูรก็เปลี่ยนไป ไม่ยอมเป็นมิตรีด้วยกับพระยาตากที่เมืองระยอง หากแต่มีความมุ่ง

หมายจะตั้งตนขึ้นเป็นใหญ่ จึงคิดอุบายให้พระสงฆ์ 4 รูป มาเชิญพระยาตากไปที่เมืองจันทบูรและหมายจะจับตัวเสีย

พระยาตากไม่รู้อุบายนี้ก็ให้ยกพลพร้อมด้วย สรรพาวุธออกจากเมืองระยอง นำทางโดยพระสงฆ์ 4 รูป ที่มาเชิญ เดินทางรอนแรมอยู่ 5 วันจนถึง “บ้านพลอย แหวน” ที่ห่างจากเมืองจันทบูรเพียง 200 เส้น

ฝ่ายพระยาจันทบูรก็ให้หลวงปลัดออกมาหน้าทัพ เป็นกลอุบายให้กองทัพหลวงเลี้ยวไปทางใต้เมืองจะให้ข้าม น้ำไปทางปากตะวันออกและคอยทำร้ายเมื่อพลทหารข้าม น้ำมา พระยาตากทราบความด้วยว่ามีคนมาบอกเสียก่อน จึงรีบให้ไปห้ามกองทัพมิให้ข้ามตามหลวงปลัดไป แต่ให้ เลี้ยวทัพไปทางเหนือตรงเข้าไปตั้งที่ “วัดแก้ว” ห่างจาก “ประตูท่าช้าง” เมืองจันทบูรประมาณ 5 เส้น แล้วเสด็จ ประทับอยู่ที่นั่น (จารึก วิไลแก้ว. 2553; 27-28) [3]

ถึงตรงนี้ประวัติศาสตร์จะเข้มข้นกว่าสงครามที่ ผ่านมา เนื่องจากว่าเป็นสงครามที่พระยาตากต้องต่อสู้ด้วย ยุทธวิธีการสงครามที่มีไพร่พลและความพร้อมน้อย กว่าทางเมืองจันทบูรมากนัก โดยกล่าวว่าในคำคินั้นพระ ยาตากสั่งให้ไพร่พลทั้งหลายหุงหาอาหารจากนั้นกินกันให้ อิ่มหนา ส่วนที่เหลือนั้นสั่งให้ทิ้งเสีย ต่อยหม้อข้าวหม้อ แกงให้สิ้น แล้วประกาศว่าให้เหล่าคำคินนี้จะตีเอาเมือง จันทบูรเสียให้ได้ แล้วหมายว่าจะไปหาข้าวกินที่ในเมือง ถ้ามีได้ก็ให้ตายเสียด้วยกัน (พระราชพงศาวดารกรุงธนบุรี ฉบับ พันจันทนุมาศ (เจิม). 2551; 50) [4] จากนั้นพระยา ตากก็ให้ไพร่พลที่มาด้วยนั้นเข้าไปล้อมอยู่อย่าให้ไพร่ พลเมืองจันทบูรรู้ตัว แล้วรอฟังสัญญาณเข้าปล้นเมือง พร้อมกัน ฝ่ายพระยาตากก็ให้ชั้นข้างศิรัญชรเข้าพังประตู เมือง เพียงแค่ชั่วข้ามคืนก็ได้เมืองจันทบูรในที่สุด เป็นอัน เวลาที่เสียกรุงศรีอยุธยาแล้ว 2 เดือน (ตำราพระราชานุญาต. 2551; 384) [2] ส่วนพระยาจันทบูรนั้นพงศาวดารว่าได้พา ครอบครวลงเรือหนียังเมืองบันทายมาศ

ครั้นได้เมืองจันทบูรแบบเบ็ดเสร็จเด็ดขาดแล้ว พระยาตากก็ให้ยกทัพเรือล่องไปยังเมืองตราด ฝ่าย กรมการเมืองตราดและราษฎรเมื่อทราบเรื่องต่างก็เกรง กลัวยอมอ่อนน้อมถ่อมตนแต่โดยดี ทว่ากลับเป็นสำเภาจีน ต่างหากที่จอดทอดสมออยู่ปากน้ำเมืองตราดหลายลำ

พระยาตากให้เรียกเข้าหา ทว่ากลับไม่ได้รับความร่วมมือ พระยาตากจึงนำทัพเรือเข้าปราบปรามจนสำเร็จ ครั้งนั้น กล่าวได้ว่าทัพเรือของมาเป็นกำลังของทัพจำนวนมาก เมื่อมีอำนาจเหนือเมืองตราดแล้วก็ให้จัดการบ้านเมือง จากนั้นก็กลับมาตั้งตนที่เมืองจันทบูร เป็นอันว่าพระยา ตากก็มีอำนาจเหนือหัวเมืองชายฝั่งทะเลตะวันออกทั้งหมด

ความมุ่งหมายเดิมพระยาตากต้องการนำไพร่พล กลับไปกู้เอกราชคืนจากพม่า ทว่าการเดินทางจากเมือง จันทบูรไปยังกรุงศรีอยุธยานั้น สามารถกระทำได้เป็น 2 เส้นทางหลัก คือ ทางแรกการเดินทางทัพไปทางบก หมายถึง เดินทางย้อนกลับขึ้นไปตามเส้นทางที่พระยาตากเดินทัพ ลงมา ซึ่งเส้นทางนี้เมื่อครั้งที่พม่าให้กรมการเมืองบางละมุง นำความไปบอกพระยาจันทบูรให้เข้ามายอมอ่อนน้อมถ่อม ตนต่อพม่าก็มาทางบก หากแต่ว่าทางบกนี้เห็นที่จะไม่ สะดวกนัก เนื่องจากว่าเดินทางบกจำเป็นต้องใช้เวลา และเสี่ยงต่อเรื่องของความปลอดภัย เนื่องจากว่า ณ เวลา นั้นไม่อาจทราบได้เลยว่าพม่าได้รับทัพทั้งไว้อย่างไรบ้าง รวมถึงไพร่พลที่เดินทัพนั้นก็จะต้องเหน็ดเหนื่อยและอ่อน ล้า ในขณะที่อีกเส้นทางหนึ่งคือการเดินทางเรือทางทะเลดู จะสะดวกและรวดเร็วกว่า และที่สำคัญน่าจะปลอดภัย มากกว่า ดังนั้นเมื่อได้อำนาจทางหัวเมืองชายฝั่งทะเล ตะวันออกทั้งหมดแล้ว พระยาตากจึงเลือกที่จะใช้การ เดินทางทางเรือ แม้ว่าจะเป็นช่วงหน้าลมมรสุมก็ให้เรือ ตรีเตรียมการเอาไว้ก่อน

พระยาตากให้เตรียมทัพทั้งไพร่พล สรรพาวุธ และเสบียงอาหาร รวมถึงให้ต่อเรือรบเพื่อนำทัพที่กล่าวกัน ว่าได้มากถึง 100 ลำ ครั้นเมื่อหมดหน้ามรสุม ก็ให้นำทัพ กลับไปกู้เอกราชต่อเรือลัดเลาะไปตามริมทะเล เข้า ปากอ่าวไปจนถึงเมืองธนบุรีที่มีนายทองอินรักษาเมือง อยู่ รบกับนายทองอินอยู่ไม่นานก็ได้เมืองในที่สุด จากนั้นก็ ให้เร่งนำทัพเรือล่องแม่น้ำเจ้าพระยาเข้าตีทัพพม่าที่มีสุกี้ พระนายกองที่พม่าให้รักษาเมืองอยู่ที่ค่ายโพธิ์สามต้น ข้างเหนือของกรุงศรีอยุธยา ให้มีหน้าที่กวาดต้อนผู้คนและ เก็บกวาดทรัพย์สิ่งส่งไปยังพม่า รบอยู่ไม่นานเช่นกันก็ชนะ และนำมาซึ่งเอกราชในที่สุด

จะเห็นได้ว่าพื้นที่ของภาคตะวันออกเฉียงใต้มีความเกี่ยวข้องกับทางประวัติศาสตร์กระแสหลักของประเทศอย่างมากมาย ซึ่งเรื่องราวเหล่านี้เป็นสิ่งที่ลูกหลานไทยควรได้เรียนรู้อย่างเข้าใจให้ถูกต้องต่อการเข้าถึงคุณค่าทางประวัติศาสตร์หรือเรื่องราวในอดีต

ร่องรอย เรื่องราว และการรับรู้ของผู้คน

พจนานุกรมอิเล็กทรอนิกส์ ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.2542 [5] อธิบายถึงความหมายของ “ร่องรอย” ว่า คือเค้าเงื่อนหรือเบาะแสที่ปรากฏเป็นแนวบอกให้รู้ ส่วนคำว่า “เรื่องราว” นั้นคือ เรื่องที่พูดหรือเล่าติดต่อกันไป ซึ่งหากพิจารณาถึงเรื่องราวทางประวัติศาสตร์ดังกล่าวข้างต้น จะเห็นได้ว่าตลอดเส้นทางการเดินทางที่พำนักทั้งที่เป็นเค้าเงื่อน เบาะแส และเนื้อความที่สืบต่อกันมาจนถึงปัจจุบัน

เส้นทางการเดินทางของพระยาตากดังที่ได้นำเสนอไว้ข้างต้น แสดงให้เห็นถึงความสำคัญของสถานที่ราชการที่พระองค์ทรงเคลื่อนทัพผ่านว่ามีเรื่องราวหรือเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นมากมายที่จะสามารถอธิบายเหตุการณ์ในอดีตได้ชัดเจนมากขึ้น บางสถานที่ก็เป็นเพียงเส้นทางที่เคลื่อนทัพผ่าน บางสถานที่ก็พักแรม บางสถานที่ก็เป็นสมรภูมิการสู้รบ ทว่าทั้งหลายเหล่านี้ ต่างก็ประกอบรวมกันเป็นเรื่องราวทางประวัติศาสตร์ที่มีคุณค่าอย่างมากมายให้คนรุ่นหลังได้เรียนรู้ได้อย่างเข้าใจ

สิ่งที่น่าสนใจ คือ เรื่องราวทางประวัติศาสตร์เหล่านั้น ยังคงหลงเหลือร่องรอยทางประวัติศาสตร์ให้คนรุ่นหลังได้รับรู้มาน้อยเพียงใด การสำรวจของนักประวัติศาสตร์จะช่วยอธิบายให้เกิดความชัดเจนได้มากขึ้น

เมื่อครั้งที่ใกล้เสียกรุงฯ พระยาตากก็ให้พาไพร่พลไทยจีนตีฝ่าวงล้อมพม่าออกมาทางวัดพิชัย รุ่งขึ้นพม่ายกกำลังติดตามมาอีก พระองค์พร้อมด้วยทหารคู่มือได้ตัดสินใจออกต่อสู้ใจอย่างฉับพลันจนได้ชัยชนะอย่างงดงาม ชัยชนะอันยิ่งใหญ่ครั้งนี้ยังคงอยู่ในการรับรู้ของชาวบ้านพรานนก ตำบลโพธิ์สังหาร ซึ่งปัจจุบันเปลี่ยนเป็นตำบลโพสวายหาญ จนมีการจัดตั้งอนุสรณ์สถานสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช เป็นสถานที่สำหรับเคารพศรัทธาด้วย (<http://www.oknation.net>; เข้าถึงเมื่อวันที่ 3

กุมภาพันธ์ 2557) [6] บ้านโพธิ์สังหาร ปัจจุบันคือ ตำบลโพสวายหาญ เป็นตำบลหนึ่งใน 11 ตำบล ของอำเภออุทัย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ห่างจากที่ว่าการอำเภออุทัยไปทางทิศตะวันออกเฉียงใต้ประมาณ 12 กิโลเมตร

บ้านนาเรียง ก็เป็นอีกสถานที่หนึ่งที่มีเรื่องราวเกี่ยวข้องกับประวัติศาสตร์ โดยเฉพาะบุคคล คือ ขุนรามหมื่นชอง ปัจจุบันบริเวณดังกล่าวพบเนินโบราณสถานที่เรียกกันว่า “ศาลเจ้าพ่อหมื่นราม” ซึ่งตั้งอยู่หมู่ 2 ต.กุ่มหัก อ.หนองแค จ.สระบุรี

ด่านกบแจะ เป็นอีกสถานที่หนึ่งที่เป็นเส้นทางเดินทางทัพของพระยาตาก ปัจจุบันตั้งอยู่ด้านตะวันออก นอกเมืองปราจีนบุรี ที่ด่านกบแจะนี้สุจิตต์ วงษ์เทศ (<http://www.sujitwongthes.com>; เข้าถึงเมื่อวันที่ 3 กุมภาพันธ์ 2557) [7] ได้อธิบายไว้ว่า ทางตะวันออกของตัวเมืองปราจีนบุรีทุกวันนี้ ไปตามแม่น้ำปราจีนบุรี มีลำน้ำสายหนึ่งจากทางเหนือไหลมารวมแม่น้ำปราจีนบุรีตรงบ้านปากคลอง แล้วมีวัดกระแจะอยู่ บ้านกระแจะ ฝั่งตรงข้ามปากคลอง ใกล้เคียงตำแหน่งด่านกบแจะในแผนที่เก่า ชวนให้เชื่อว่าบ้านกบแจะ ด่านเมืองปราจีนบุรี ที่พระเจ้าตากผ่านมาข้ามน้ำไปออกทุ่งชายดงศรีมหาโพธิ์ จะอยู่ตั้งแต่น้ำสามแยกแม่น้ำที่บ้านกระแจะ (น่าจะเพี้ยนเสียงจาก “กบแจะ”) จนถึงบริเวณคลองประจันตคามในเขต อ.ประจันตคาม

ปราจีนบุรี เป็นอีกหนึ่งจังหวัดอันที่เป็นเส้นทางเดินทางทัพในครั้งอดีต ที่มีเรื่องราวเชื่อมโยงประวัติศาสตร์หลายแห่ง เช่น วัดบางคางที่แต่เดิมเป็นวัดร้างมาก่อน ที่กล่าวกันว่า เคยเป็นเส้นทางเดินทางทัพของสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช พระองค์ทรงนำทัพข้ามแม่น้ำมาพักค้างบริเวณดังกล่าวจึงเรียกชื่อว่า บางคาง หรือวัดบางกระแจะ ที่มีเรื่องเล่าสืบต่อกันมาว่ากองทัพของพระองค์ทรงมาข้ามแม่น้ำ ปัจจุบันมีการสร้างศาลสมเด็จพระเจ้าตากสินไว้เคารพบูชาด้วย

สำนักหนองน้ำ เป็นอีกชื่อหนึ่งที่มีปรากฏอยู่ในเส้นทางเดินทางทัพ ทว่าสถานที่ตั้งนั้นอยู่ที่ยังไม่สามารหาคำตอบได้ ทว่านักวิชาการก็สันนิษฐานกันว่าน่าจะอยู่ในบริเวณกลุ่มเมืองศรีมหาโพธิ์ ซึ่งเมื่อค้นจาก

เรื่องราวแล้วจะพบว่ากลุ่มเมืองศรีมโหสถนี้เป็นเส้นทางต่อเนื่องมาจากด่านกบเจาะ ปัจจุบันเมืองศรีมโหสถตั้งอยู่ในเขตอ.โคกปึก อ.ศรีมโหสถ จ.ปราจีนบุรี (จารึก วิไลแก้ว. 2553; 34) [3]

เมืองนครนายก เป็นอีกหนึ่งตามเส้นทางการเดินทาง แต่เดิมตั้งอยู่ริมฝั่งแม่น้ำ ไข่น้ำแม่น้ำเป็นคูเมืองตามธรรมชาติทั้งด้านเหนือและตะวันออก ส่วนทิศตะวันตกใช้วิธีการขุดคูเมืองเชื่อมกับด้านเหนือ แม้ว่าเมืองนครนายกนี้จะเพียงเส้นทางการผ่านทัพ ทว่าด้วยความเป็นเมืองเก่าที่มีประวัติศาสตร์มายาวนาน โดยเฉพาะเรื่องราวที่เกี่ยวข้องกับเขมร จึงมีความน่าสนใจไม่น้อย

ฉะเชิงเทรา เป็นอีกจังหวัดหนึ่งที่ประวัติศาสตร์กล่าวถึงเส้นทางการเดินทางไว้ชัดเจนว่ามีอยู่หลายสถานที่ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง “ปากน้ำโจโล้” ที่กล่าวกันว่ามีการสู้รบกันเกิดขึ้น ซึ่งปัจจุบันบริเวณโดยรอบมีวัดที่น่าสนใจหลายแห่ง รวมถึงมีการสร้างอนุสาวรีย์ และสถาปัตยกรรมหลายสถานที่

ในขณะที่ “เมืองชลบุรี” ที่แม่พงศาวดารจะมิกล่าวไว้เพียงเล็กน้อยว่าเป็นเส้นทางผ่านทัพ ทว่าปัจจุบันก็ยังคงมีสถานที่ที่สืบทอดเรื่องราวเหล่านั้นอยู่ อาทิ **วัดบางละมุง** ที่กล่าวกันว่า พระยาตาก เคยนำทัพผ่านทางและแวะพักบริเวณนี้เพื่อรวบรวมผู้คน ทรงปลุกตั้งสนเอาไว้ และเชื่อกันว่าต้นสนนั้นก็ยังอยู่ถึงปัจจุบัน **บ้านนาเกลือ** เป็นอีกสถานที่หนึ่งที่มีเรื่องเล่ากันว่าสมเด็จพระเจ้าตากสินทรงรวบรวมเรือ เพราะบริเวณดังกล่าวเนื่องจากในอดีตเป็นแหล่งต่อเรือที่สำคัญ นอกจากนี้ยังรวมถึงบ้านนาเกลือ พัทธยา และนาจอมเทียน ต่างก็มีชื่อปรากฏในพงศาวดารทั้งสิ้นว่าเป็นเส้นทางผ่านทัพ ซึ่งที่บ้านนาเกลือนี้เองที่มีเรื่องของนายกล้าที่พาสัมครพรรคพวกเข้ามาสวามิภักดิ์ด้วย ทว่าเป็นที่น่าเสียดายที่ในบางพื้นที่ เช่น พัทธยา ที่น่าจะถูกล้างก่อสร้างและความเจริญบัดบัง ปิดทับร่องรอยทางประวัติศาสตร์เหล่านี้ไปจนหมดแล้ว

เส้นทางต่อมาคือ “เมืองระยอง” พงศาวดารกล่าวว่าเป็นเมืองที่พระองค์เข้ายึดอำนาจก่อนที่จะตีเมืองจันทบูร ปัจจุบันยังคงค้นพบหลักฐานมากมายที่อธิบายประวัติศาสตร์ดังกล่าวได้ เช่น **วัดบ้านเก่า** อันเป็นวัด

เก่าแก่ที่มีอายุไม่น้อยกว่า 400 ปี ที่เชื่อกันว่าพระยาตากทรงมาตั้งค่ายที่บริเวณนี้ **วัดบ้านค่าย** (ชัยชุมพล) วัดเก่าแก่ที่เชื่อกันว่าสร้างมาตั้งแต่เมื่อครั้งสุโขทัย ปัจจุบันตั้งอยู่ห่างจากเมืองระยองประมาณ 9 กิโลเมตร กล่าวกันว่าสมเด็จพระเจ้าตากสินเคยมาตั้งค่ายอยู่ที่บริเวณบ้านค่ายนี้ก่อนที่จะไปตั้งค่ายที่วัดลุ่ม ซึ่งในอดีตการตั้งค่ายในเขตชุมชน “วัด” หรือบริเวณใกล้เคียงน่าจะเป็นพื้นที่ที่เหมาะสมอย่างที่สุด ส่วนตัวเมืองระยองนั้นก็มีส่วนที่สำคัญหลายแห่งที่น่าสนใจ เช่น **วัดลุ่ม** (ปัจจุบันเรียก วัดลุ่มมหาชัยชุมพล) **วัดเนิน** **วัดเก้ง** ที่พงศาวดารกล่าวไว้ว่าพระองค์ได้ไปประทับและตั้งค่ายที่บริเวณวัดลุ่ม ภายหลังจากที่เจ้าเมืองระยองได้เข้าพบและพวขุนจำเมืองและกรรมการเมืองระยองได้พาทหารปืนข้ามคูน้ำจากวัดเนินเพื่อที่จะเข้าปล้นค่ายวัดลุ่ม แต่ถูกปืนยิงตกจากสะพานข้ามคูตายและทหารถูกจับได้หลายคน (จารึก วิไลแก้ว. 2553; 59) [3] ซึ่งที่วัดลุ่มนี้ปัจจุบันนี้ก็มีศาลสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราชที่สร้างขึ้นเมื่อ พ.ศ.2477 รวมถึงคูน้ำเก่าที่กล่าวว่าการเมืองระยองยิงปืนข้ามคูน้ำมาก็ยังคงมีร่องรอยอยู่บ้าง

ภาพที่ 2 อนุสรณ์สถานสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช ปัจจุบันตั้งอยู่ที่ “ค่ายตากสิน” อันเป็นที่ตั้งของกองกำลังด้านจันทบุรี – ตราดและกองทัพทหารราบที่ ๒

สำหรับเมืองจันทบุรี ถือเป็นสถานที่สำคัญทางประวัติศาสตร์ เนื่องจากเป็นเมืองที่พระองค์ทรงรวบรวมไพร่พลเพื่อกลับไปกู้เอกราชคืนจากพม่า เมืองนี้มีปรากฏชื่อตามพงศาวดารว่า “เมืองจันทบูร” ที่ปัจจุบันยังคงมีสถานที่สำคัญที่บอกเรื่องราวในอดีตได้ ซึ่งเมืองจันทบูร

เดิมนั้นปัจจุบันเป็นสถานที่ตั้งของ “ค่ายตากสิน” เป็นที่ตั้งของกองกำลังด้านจันทบุรี – ตราดและกองทัพทหารราบที่ 2 กรมทหารราบที่ 1 กองพลนาวิกโยธิน หน่วยบัญชาการนาวิกโยธิน ลักษณะทางภูมิศาสตร์ของเมืองจันทบุรีนี้ตั้งอยู่ริมฝั่งแม่น้ำจันทบุรีที่กั้นอยู่ทางทิศตะวันตก มีแนวคันคลองเป็นปราการทางธรรมชาติทางทิศตะวันออก จารึก วิลแก้ว (2553 : 62) [3] ได้วิเคราะห์ว่าเมืองจันทบุรีมีขนาดโดยประมาณ 1,000 - 2,000 เมตร ตั้งอยู่บนเนินสูง มีคูน้ำกั้นทั้งทิศตะวันออก ทิศใต้ และทิศเหนือ ส่วนทิศตะวันตกทำการขุดคูน้ำแล้วสร้างเป็นคันดินซึ่งปัจจุบันยังคงหลงเหลือหลักฐานอยู่บ้าง ด้วยความเหมาะสมดังกล่าวข้างต้น การตีเมืองจันทบุรีของสมเด็จพระเจ้าตากสินจึงไม่ใช่เรื่องง่ายเลย อันเป็นเรื่องที่น่าศึกษาอย่างยิ่ง อย่างไรก็ตามแม้ว่าเรื่องราวจะยังคงเข้มข้นทว่าร่องรอยที่หลงเหลือกลับมีอยู่ไม่มากนัก จากการสำรวจพื้นที่จริงกลับไม่พบหลักฐานที่ชัดเจนมากนัก เช่น กำแพงเมือง ค่ายคูประตูบ แต่กลับพบเพียงแนวคันดินซึ่งก็ไม่มี ความชัดเจนแต่อย่างใด

ภาพที่ 3 แนวคันดินที่เชื่อว่าเป็นกำแพงเมืองจันทบุรีในอดีต ปัจจุบันตั้งอยู่ที่ “ค่ายตากสิน” อันเป็นที่ตั้งของกองกำลังด้านจันทบุรี – ตราดและกองทัพทหารราบที่ 2

อย่างไรก็ตาม ร่องรอย เรื่องราว การรับรู้ประวัติศาสตร์ของผู้คนเรื่องเส้นทางการเดินทางของสมเด็จพระเจ้าตากสินเหล่านี้ ก็ยังคงเป็นเรื่องราวที่รอการพิสูจน์ และเรียนรู้อยู่อีกมาก แม้ว่าเราจะมีชุดความรู้ที่ถูกสร้างขึ้นมาเพื่อเรียนรู้แล้ว ทว่าเป็นข้อคำถามว่าชุดความรู้เหล่านี้มีความถูกต้องอยู่อย่างน้อยเพียงใด และที่สำคัญชุด

ความรู้เหล่านั้นได้เข้าไปอยู่ในการรับรู้ของผู้คนในลักษณะใด สมเด็จพระเจ้าตากสินในการรับรู้ทรงเป็นมหาราชผู้ทรงเห็นตื้นเขินในการกอบกู้เอกราช นักรบในนวนิยายวีรบุรุษ หรือเป็นเพียงสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ผู้เขียนเห็นวาร์อรอยเรื่องราวทางประวัติศาสตร์จากหลักฐานหรือสถานที่จริงเหล่านี้ จะช่วยเติมเต็มการรับรู้ของผู้คนได้ดีกว่าการรับรู้เรื่องราวจากชุดความรู้ที่ถูกสร้างขึ้นในปัจจุบัน

คุณค่าทางประวัติศาสตร์ของเส้นทางการเดินทางเดินทัพ

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.2554 (2554; 263) [8] อธิบายคำว่า “คุณ” ไว้ว่าหมายถึงความดีที่มีประจำอยู่ในสิ่งนั้นๆ เช่น คุณของแผ่นดิน คุณความดีที่มีต่อสิ่งต่างๆ ส่วนคำว่า “คุณค่า” นั้น หมายถึงสิ่งที่มีประโยชน์หรือมีมูลค่าสูง ซึ่งเรื่องราวของประวัติศาสตร์เส้นทางการเดินทางเดินทัพของพระยาตากนี้ หากจะอธิบายถึงคุณค่าที่มีอยู่ก็จะต้องอธิบายถึงความหมายของคำว่า “ประวัติศาสตร์” ให้ชัดเจนว่าคืออะไร

คำว่า “ประวัติศาสตร์” นั้น ได้มีผู้ให้ความหมายเอาไว้มากมาย ทว่าความหมายที่สามารถเข้าใจกันโดยทั่วไปนั้น หมายถึง เหตุการณ์หรือเรื่องราวที่เกิดขึ้นตั้งแต่อดีตมา ในขณะที่ศาสตราจารย์ ดร.ธงชัย วินิจจะกุล (www.baanjomyut.com : เข้าถึงเมื่อวันที่ 10 กุมภาพันธ์ 2557) [9] ได้อธิบายไว้อย่างน่าสนใจว่าเป็น “การเข้าใจอดีตนั้นคือประวัติศาสตร์ เราต้องเข้าใจว่า ความรู้เกี่ยวกับอดีตนั้นสร้างใหม่ได้เรื่อยๆ เพราะทัศนะมุมมองของสมัยที่เขียนประวัติศาสตร์นั้นเปลี่ยนอยู่เสมอ” หรืออาจสรุปได้ว่า ประวัติศาสตร์ คือวิชาที่ว่าด้วยเหตุการณ์ที่เป็นมาหรือเรื่องราวของประเทศชาติเป็นต้นตามที่เป็นที่กไว้เป็นหลักฐาน

ประวัติศาสตร์ไม่ว่าในระยะเวลาใดก็ตามต่างก็มีคุณค่าและความหมายต่อสังคมปัจจุบัน เพราะประวัติศาสตร์จะช่วยมนุษย์ในการสืบค้น เพื่อหาอดีตนำมาเชื่อมโยงสู่ปัจจุบัน อันจะนำมาซึ่งบทเรียนที่สำคัญ ความภาคภูมิใจและกระตุ้นความรู้สึกนิยมในชาติหรือเผ่าพันธุ์ของตนเอง บทเรียนที่ได้จากประวัติศาสตร์จะช่วยให้เราสามารถเข้าใจปัจจุบันในมิติที่ถูกต้อง เป็นองค์ความรู้ที่มีค่าอันจะนำมาซึ่งความรอบคอบในการดำเนิน

ชีวิตในปัจจุบันและอนาคตที่มั่นคงได้ ประวัติศาสตร์จึงมีคุณค่าและความสำคัญต่ปัจจุบันและอนาคตอย่างมากมาย ทั้งการกระตุ้นให้เกิดความรัก ความภาคภูมิใจ รวมถึงการเป็นบทเรียนที่ส่งผลมาจนถึงปัจจุบันเป็นรากฐานที่จะทำให้เรามองเห็นทิศทางของอนาคต ดังนั้น การสืบค้นอดีตเพื่อทำความเข้าใจปัจจุบันเพื่อมองให้เห็นเค้าลางของอนาคตจึงถือเป็นคุณค่าสำคัญที่ประวัติศาสตร์มอบให้กับสังคม

อย่างไรก็ตามคำว่า “คุณค่า” ไม่ว่าจะ เป็นในเรื่องใดก็ตามจะมีความหมายขึ้นมาได้ก็ด้วยว่ามีคนมองเห็นซึ่งคุณค่านั้นๆ คุณค่าในทางประวัติศาสตร์ก็เช่นกัน แม้ว่าจะพยายามอย่างไรก็ตามที่จะนำเสนอต่อสังคม หากสังคมไม่เห็นซึ่งคุณค่านั้นความพยายามก็ย่อมไร้ความหมาย ดังนั้นการที่คนเราจะเห็นคุณค่าของสิ่งใดสิ่งหนึ่งจนถึงขั้นเกิดเป็นความตระหนักได้นั้น การยอมรับและเห็นความสำคัญจึงเป็นเรื่องหลักที่จะต้องสร้างให้เกิดการตระหนักยิ่งขึ้นมาได้

คุณค่าทางประวัติศาสตร์ของเส้นทางการเดินทางของสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราชในภาคตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศไทย จะมองในแง่ของคุณค่า แน่แน่นอนว่านั่นคือเรื่องราวระหว่างการเดินทางเดินทาง ซึ่งเป็นสิ่งที่จะช่วยสะท้อนให้เห็นถึงความยากลำบากของมหาราชที่ต้องทรงตรากตรำต่อสู้ที่กว่าจะได้มาซึ่งเอกราช พระองค์ทรงต้องแลกมาด้วยหยาดเหงื่อและความสูญเสียมากมาย

เนื้อความทางประวัติศาสตร์ดังกล่าว เป็นเรื่องราวการต่อสู้ของมหาราชที่ไม่ควรแค่ส่งผลต่อเป็นการรับรู้ในบทเรียนประวัติศาสตร์หรือหนังสืออนุชนวีรบุรุษเท่านั้น หากแต่คุณค่าทางประวัติศาสตร์เรื่องเส้นทางเดินทางของสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราชในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ได้แสดงให้เห็นอย่างชัดเจนถึงความยากลำบากของพระองค์ที่กว่าจะได้มาซึ่งเอกราช หากเรารู้จักเรียนรู้คุณค่าดังกล่าวที่เกิดขึ้น เราจะเกิดความรัก ความหวงแหนในเอกราช ศรัทธาและเทิดทูน ภาคภูมิใจในความเป็นชาติมากขึ้น รวมถึงระหว่างการเดินทางเดินทาง เราก็ได้เห็นถึงความไม่สามัคคีกันของคนในชาติที่สุดท้ายนั้นมันนำมาซึ่งความล่มสลายของบ้านเมือง

แม้ว่าจะดูเป็นเรื่องที่เลวร้าย ทว่ามันกลับเป็นบทเรียนที่มีค่าหากว่าเราได้เรียนรู้และพยายามไม่นำพาสังคมกลับเข้าไปสู่วังวนของความขัดแย้ง ซึ่งแน่นอนว่าปลายทางหรืออนาคตนั้นมันคือความล่มสลายที่จะเกิดขึ้น ซึ่งประวัติศาสตร์ได้แสดงให้เห็นอย่างชัดเจนแล้วในอดีต

ดังนั้น “การเรียนรู้” เพื่อ “การรับรู้” คุณค่าทางประวัติศาสตร์จึงมีความสำคัญมาก ในฐานะที่เป็นภาพฉายความเป็นไปของอดีตอย่างมีเหตุอันนำมาซึ่งผลเป็นที่ประจักษ์ หากเราไม่รู้จักคุณค่าจากการเรียนรู้ประวัติศาสตร์ ไม่ยอมนำบทเรียนในอดีตที่เกิดขึ้นมาใช้เป็นข้อมูลชี้ทางบอกอนาคตแล้ว ความเป็นไปได้ที่ประวัติศาสตร์จะซ้ำรอยนั้นก็มีอยู่มากทีเดียว

สมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช : วีรบุรุษหรือสิ่งศักดิ์สิทธิ์

คำว่า “สิ่งศักดิ์สิทธิ์” พจนานุกรมอเล็กทรอนิกส์ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542 [5] ได้อธิบายความหมายไว้ว่า คือ สิ่งหรือภาวะที่เชื่อว่ามีอำนาจเหนือธรรมชาติ สามารถบันดาลให้เป็นไปหรือให้สำเร็จได้ตั้งปรารถนา เช่น ขอให้สิ่งศักดิ์สิทธิ์บันดาลให้เขาหายจากโรคร้าย ในขณะที่เดียวกันก็อธิบายความหมายของคำว่า “วีรบุรุษ” ไว้เช่นกันว่าหมายถึง ชายที่ได้รับยกย่องว่ามีคุณกล้าหาญ

ภาพที่ 4 ข้อกำหนดหรือรายละเอียดของพิธีกรรมที่จะปฏิบัติบูชาต่อสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช ณ อนุสรณ์สถานสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช ค่ายตากสิน จ.จันทบุรี

บุคคลในประวัติศาสตร์อย่างสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช ที่แม้ว่าจะมีกล่าวไว้ในแบบเรียนประวัติศาสตร์ถึงมหาวีรกรรมในการกอบกู้บ้านเมืองให้

รอดพ้นจากการเป็นทาสของพม่า ทว่าเมื่อเวลาปัจจุบัน ความสำคัญหรือการรับรู้ดังกล่าวกลับเปลี่ยนแปลงไปอย่าง น่าสนใจ

ถึงแม้ว่าพระองค์ทรงอยู่ในฐานะมหาราชตามแบบเรียนทางประวัติศาสตร์ ทว่าการรับรู้ของผู้คนทั่วไปในปัจจุบันกลับมองพระองค์เสมือนเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์อย่างหนึ่งที่เราจะสามารถกราบไหว้หรือบนบานศาลกล่าวได้ทั่วไป เห็นได้จากรูปแบบการกราบไหว้ที่มีข้อกำหนดชัดเจนในหลายลักษณะ เช่น จำนวนของธูป คาถาสำหรับบูชา รวมไปถึงเครื่องเช่นไหว้ที่บางสถานที่ถึงกับกำหนดเอาไว้อย่างชัดเจนก็มีว่าจะต้องใช้อะไรบ้าง เพื่อให้เป็นไปตามข้อกำหนด

รูปแบบการประพฤติปฏิบัติต่อสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราชนี้เกิดขึ้นจากฐานของความเชื่อตามชุดความรู้ที่ช่วยอธิบายหรือตอบปัญหาอย่างใดอย่างหนึ่งในชีวิต ซึ่งรูปแบบความเชื่อเหล่านี้ ศิราพร จูตะฐาน (เอกสารประกอบการสอนชุดวิชา ความเชื่อและศาสนาในสังคมไทย, 2532; 2) [10] ได้อธิบายว่า ระบบความเชื่อเป็นวัฒนธรรมส่วนที่ช่วยตอบสนองความต้องการทางด้านจิตใจของมนุษย์ ช่วยให้มนุษย์มีความสบายใจและมีความมั่นคงทางจิตใจภาวะที่ต้องเสี่ยงหรือมีความไม่แน่นอนในชีวิต ซึ่งรูปแบบพิธีกรรมที่มาต่อสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราชก็เป็นฐานความเข้าใจมาจากข้ออธิบายนดังกล่าวข้างต้น

แสดงให้เห็นว่าการรับรู้เรื่องสมเด็จพระเจ้าตากสินในหลายสถานที่ของภาคตะวันออก ทั้งพระบรมราชานุสาวรีย์ไปจนถึงเครื่องเคารพในรูปแบบต่างๆ ที่มีอยู่มากมายนั้น พระองค์ก็ทรงอยู่ในสถานะเดียวกันหรือไม่แตกต่างกันกับสิ่งศักดิ์สิทธิ์ทั่วไปที่สามารถกราบไหว้ ร้องขอ แลกเปลี่ยน และตอบแทนระหว่างกันได้ ซึ่งปรากฏการณ์ดังกล่าวได้แปลความหมายในเชิงคุณค่าทางประวัติศาสตร์ไปอย่างน่าเสียดาย

นอกจากนี้ มีปรากฏการณ์บางอย่างที่เกิดขึ้นกับการกราบไหว้อนุสาวรีย์หรือแม้แต่รูปเคารพพระองค์อย่างหนึ่งที่น่าสนใจก็คือ มีการนำ “รูปปั้นไก่” มากกราบไหว้ในลักษณะ “แก้บน” ซึ่งไม่สามารถอธิบายได้เลยว่า

ปรากฏการณ์ดังกล่าวเกิดขึ้นจากสิ่งใดเป็นเหตุหน้า ซึ่งต่างจากสมเด็จพระนเรศวรมหาราชที่ประวัติศาสตร์มีการกล่าวไว้ว่ามีความเกี่ยวข้องกับไก่ เมื่อครั้งทรงพระเยาว์ที่มีการทำพินันกันเรื่องบ้านเรื่องเมืองระหว่างพระองค์กับองค์รัชทายาทแห่งพม่า ที่ฝ่ายของสมเด็จพระนเรศวรเป็นฝ่ายชนะ ดังนั้นบทสรุปผสมผสานกับความเชื่อจึงสร้างรูปแบบของการกราบไหว้ขึ้นมาโดยมีเนื้อหาทางประวัติศาสตร์เป็นสิ่งที่สนับสนุน ในขณะที่สมเด็จพระเจ้าตากสินนั้นต่างกับประวัติศาสตร์ไม่มีความชัดเจนว่ามีเนื้อความเกี่ยวข้องกับไก่ ในช่วงเวลาใด

การกราบไหว้บูชาพระองค์ในฐานะที่เป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์อย่างหนึ่งจึงทำให้ดูว่าการปรับเปลี่ยนสถานะของพระองค์จากการรับรู้กำลังเกิดขึ้น จากวิกรรมที่นำมาซึ่งความเป็นมหาราชในทางประวัติศาสตร์ กลายมาเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์หรือสัญลักษณ์อย่างหนึ่งที่จะสามารถนำมาซึ่งความสำเร็จ ความรุ่งเรือง หรือชัยชนะในเรื่องใดเรื่องหนึ่ง ที่อาจกล่าวได้ว่า เป็นการผูกเรื่องให้เกิดขึ้นอย่างสมเหตุสมผล ตัวอย่างเช่น การกราบไหว้เพื่อร้องขอให้ประสบชัยชนะก็ด้วยว่าประวัติศาสตร์กล่าวไว้ถึงความเป็นนักรบที่มีชัยชนะในการสงครามมากมายก็นำมาอธิบายถึงชัยชนะที่จะได้จากการร้องขอ เป็นต้น

ไม่เฉพาะในภาคตะวันออกที่มีเรื่องราวเกี่ยวข้องกับสมเด็จพระเจ้าตากสินโดยตรงเท่านั้น ในหลายสถานที่ต่างก็มีพระบรมราชานุสาวรีย์ของพระองค์อยู่ทั่วประเทศ เนื่องจากพระองค์เดินทัพปราบศัตรูและคนไทยที่สร้างความเดือดร้อนวุ่นวายให้ประเทศชาติจากเหนือจรดใต้ จากตะวันออกจรดตะวันตก ตัวอย่างเช่น พระตำหนักสมเด็จพระเจ้าตากสิน จังหวัดจันทบุรี วัดสมณโกสฐ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา และวัดพระมหาธาตุ จังหวัดนครศรีธรรมราช เป็นต้น

ประเด็นหนึ่งที่ที่น่าสนใจก็คือ การระลึกถึงพระองค์จากสถานที่สำคัญเหล่านี้มีชุดความรู้ในการบูชาพระองค์ไว้อย่างเป็นแบบแผนที่ไม่แตกต่างกัน กล่าวคือ มีคากล่าวบูชาเป็นการเฉพาะในหลายสถานที่ที่จะต้องเริ่มต้นการกล่าวคำบูชาสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช โดยให้ตั้ง นะโม 3 จบ จากนั้นตามด้วยคาถาที่ว่า “โอม สิโน ราชเท

วะ ชะยะตะวะวัง สัพพะศัตรุ วินาสสันติ” หรือแม้แต่บทสรรเสริญที่กล่าวถึงพระองค์ก็มีการใช้ร่วมกันที่ว่า “อันตัวพ่อ ชื่อว่า พระยาตาก ทนทุกข์ยาก กู้ชาติ พระศาสนา ถวายแผ่นดิน พิศุทธิ์ พุทธบูชา พระศาสดา สมณะ พระโคตม ให้ยืนยง ดำรงหล้า ห้าพันปี สมณะพรหมณ์ชี ปฏิบัติจัดให้สม วิปัสสนา แนวนอน พ่อชื่นชม น้อมบังคม รอยบาท พระศาสดา คิดถึงพ่อ พ่ออยู่ คู่กับเจ้า ชาติของเราคงอยู่ คู่ศาสนา พุทธศาสน์ เคียงอยู่ คู่ราชา พระศาสดาฝากไว้ ให้คู่กัน”

ชุดความรู้เหล่านี้ล้วนแสดงให้เห็นถึงการเปลี่ยนแปลงการรับรู้คุณค่าทางประวัติศาสตร์ หรือเรื่องราวของพระองค์ไปจากการเป็นมหาราชมาสู่การเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์หรือเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจทั่วไปของผู้คน ซึ่งการเปลี่ยนแปลงดังกล่าวเห็นได้จากชุดความคิดและพฤติกรรมที่แสดงออกต่อพระองค์ เช่น การกล่าวถึงพระองค์ที่ว่า “พ่อ” นั้นหมายถึงสถานะความใกล้ชิดที่สามารถช่วยเหลือพึ่งพาได้มากกว่าการเป็นกษัตริย์ หรือแม้แต่บทคาถาที่เป็นการเฉพาะอันหมายถึงชุดเครื่องมือที่เชื่อว่าจะสามารถเชื่อมต่อหรือสื่อสารระหว่างพระองค์กับมนุษย์ได้ เป็นต้น

อย่างไรก็ตาม ไม่ได้หมายความว่าชุดความรู้ที่นำมาสู่การประเพณีปฏิบัติเรื่องสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราชที่พบจากหลายสถานที่ในภาคตะวันออกเหล่านี้จะไม่มี ความหมายในเชิงคุณค่า หากแต่ต้องการอธิบายว่า ชุดความรู้ที่เป็นความเชื่อหรือคำอธิบายดังกล่าวได้เปลี่ยนแปลงจากคุณค่าในทางประวัติศาสตร์ของมหาราชกรุงสยามมาเป็นชุดความรู้ความเชื่อที่ยกให้พระองค์อยู่ในสถานะสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่สามารถเชื่อมต่อหรือสื่อสารระหว่างกันเพื่อร้องขอหรือแลกเปลี่ยนระหว่างมนุษย์ยุคปัจจุบันกับพระองค์ สะท้อนให้เห็นถึงคุณค่าทางประวัติศาสตร์ที่ลดบทบาทของพระองค์จากกษัตริย์มาสู่การเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์หนึ่งเท่านั้น

ในขณะที่เดียวกันคุณค่าในทางประวัติศาสตร์ ในฐานะที่พระองค์ทรงเป็นมหาราชที่ทรงกล้าบทรากตราในการกอบกู้เอกราชคืนจากพม่า นั้นกลับมีบทบาทต่อการกราบไหว้เพื่อระลึกสำนึกถึงของคนปัจจุบันน้อยลง ซึ่ง

เส้นทางการเดินทัพของพระองค์ในภาคตะวันออกเมื่อครั้งที่ตีฝ่าวงล้อมของพม่าออกมารวบรวมผู้คนในเมืองจันทบูร ก่อนที่จะยกทัพกลับไปขับไล่พม่าที่กรุงศรีอยุธยา คือหลักฐานที่จะช่วยให้คุณค่าและความสำคัญในทางประวัติศาสตร์นั้นกลับคืนมาได้

ดังนั้นคุณค่าทางประวัติศาสตร์ของเส้นทางการเดินทัพและมหาราชจึงอยู่ที่การรับรู้ในวีรกรรมที่ไม่มากเท่าที่ควร ส่งผลให้เห็นเป็นรูปแบบทางพฤติกรรมในการแสดงออกต่ออนุสาวรีย์หรือสิ่งแทนองค์สมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราชไปอยู่ในรูปของการบูชาในลักษณะเดียวกันกับสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ทว่าเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์ในลักษณะของบุคคลในประวัติศาสตร์เฉกเช่นเดียวกันกับสมเด็จพระนเรศวรมหาราช สมเด็จพระปิยมหาราช กรมหลวงชุมพรเขตอุดมศักดิ์ เป็นต้น

แนวทางในการสร้างคุณค่าทางประวัติศาสตร์กับเส้นทางการเดินทัพของสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช

ความจริงแล้วประวัติศาสตร์ในทุกเรื่องทุกช่วงเวลาต่างก็มีคุณค่าในฐานะองค์ความรู้สำคัญที่จะทำให้เราเข้าใจเหตุการณ์หรือเรื่องราวที่ผ่านมาได้อย่างถูกต้องตรงความเป็นจริง ทว่าในภาวะปัจจุบันที่การดำรงชีวิตไม่ได้เรียบง่ายดังอดีต มนุษย์จำต้องใช้สติปัญญาในการแก้ไขปัญหามากมาย ดังนั้นองค์ความรู้ที่ตรงหรือเกี่ยวข้องกับปัญหาในการดำรงชีวิตจึงได้รับความสำคัญมากกว่าจิตใจ ทำให้องค์ความรู้ที่เกี่ยวกับประวัติศาสตร์ถูกให้ความสำคัญน้อยเกินไป

การรับรู้ของผู้คนในปัจจุบันเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ เหตุการณ์สำคัญในอดีตไม่ได้ถูกมองถึงคุณค่าลึกลงไปถึงจิตสำนึก หากแต่การรับรู้ที่เกิดขึ้นกลับเป็นเรื่องของการเป็นส่วนหนึ่งในการแก้ไขปัญหาชีวิตเสียมากกว่า ดังเช่นกรณีการกราบไหว้บูชาของสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราชตามสถานที่ต่างๆ ที่ไม่ได้เป็นการกราบไหว้พระองค์ในฐานะพระมหากษัตริย์ที่ทรงตรากรณำพารัฐนาวาแห่งนี้ให้ก้าวข้ามพ้นจากความเป็นทาสสู่การเป็นเอกราชจากอริราชศัตรู หากแต่การกราบไหว้เพื่อให้พระองค์มาเป็นส่วน

หนึ่งในการแก้ไขปัญหาชีวิตในรูปของการ **“บนบานศาลกล่าว”**

กระบวนการเรียนรู้อดีตหรือประวัติศาสตร์นั้นอาจมีวิธีการที่หลากหลาย ทว่าการเรียนรู้ที่เป็นอยู่ในปัจจุบันกลับเกิดข้อคำถามขึ้นมาว่าเราได้เดินทางไปถึงความลึกซึ้งในคุณค่าทางประวัติศาสตร์มากน้อยเพียงใด ระบบการเรียนการสอนที่เป็นอยู่ในปัจจุบันนั้นไม่เพียงพอต่อการสร้างสำนึกในคุณค่าทางประวัติศาสตร์ได้ ดังนั้นกระบวนการที่ดีจึงต้องมีความหลากหลายรวมถึงการปรับรูปแบบหรือกระบวนการเรียนรู้ดังกล่าวให้เข้าถึงสังคมปัจจุบันให้มากขึ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งประวัติศาสตร์ท้องถิ่น

การจัดการองค์ความรู้ด้านประวัติศาสตร์ที่ดีก็ขึ้นอยู่กับ **“กระบวนการ”** ที่ดีและเหมาะสมด้วยเช่นกัน ตัวอย่างเช่น การสอนประวัติศาสตร์เพื่อการรับรู้ในห้องเรียนด้วยการอ่าน การบรรยาย ย่อมกระตุ้นการรับรู้ได้น้อยกว่าการได้สัมผัสกับเหตุการณ์ สถานที่จริง เป็นต้น

ดังนั้นการส่งเสริมการเรียนรู้ประวัติศาสตร์เรื่องการเดินทางของพระยาตากในภาคตะวันออกนี้ หากว่าได้รับการส่งเสริมสู่กระบวนการที่เหมาะสมแล้ว เชื่อได้ว่าการรับรู้ในคุณค่าทางประวัติศาสตร์ย่อมมีประสิทธิภาพมากกว่า ซึ่งกระบวนการหนึ่งที่น่าสนใจ คือ **การส่งเสริมการท่องเที่ยวในเชิงประวัติศาสตร์**

สังคมปัจจุบันให้ความสำคัญกับการพักผ่อนท่องเที่ยว เห็นได้จากธุรกิจการท่องเที่ยวที่มีอัตราการเจริญเติบโตสูง รวมถึงรูปแบบของการท่องเที่ยวที่มีความหลากหลาย การท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ก็เป็นอีกหนึ่งรูปแบบของการพักผ่อนที่ได้รับความนิยมอย่างมาก เพราะนอกจากจะได้พักผ่อนจากการท่องเที่ยวแล้วยังเป็นการเรียนรู้ไปพร้อมกันด้วย

เส้นทางการเดินทางทัพของสมเด็จพระเจ้ากรุงธนบุรีในภาคตะวันออก หากมีกระบวนการพัฒนาที่เป็นระบบก็จะสามารถจัดให้เกิดการท่องเที่ยวที่เป็นระบบได้โดยใช้ฐานข้อมูลทางประวัติศาสตร์เป็นแกนหลัก ซึ่งแต่ละแห่งที่เป็นเครือข่ายเชื่อมโยงกันนี้จะต้องมีฐานข้อมูลทางประวัติศาสตร์ที่กล่าวถึงในลักษณะเกี่ยวเนื่องเชื่อมโยงกัน

ไป เพื่อให้การเดินทางท่องเที่ยวเรียนรู้เรื่องราวทางประวัติศาสตร์เส้นทางการเดินทางทัพของสมเด็จพระเจ้าตากสินนี้เกิดจากชุดข้อมูลเดียวกัน

กล่าวได้ว่า แนวทางสร้างกระบวนการรับรู้คุณค่าทางประวัติศาสตร์เรื่องเส้นทางการเดินทางทัพของสมเด็จพระเจ้ากรุงธนบุรี โดยใช้วิธีการพัฒนาให้เป็นการเดินทางท่องเที่ยวที่มีชุดเรื่องราวทางประวัติศาสตร์เป็นตัวตั้ง นอกจากจะได้ประโยชน์เรื่องการสร้างกระบวนการเรียนรู้ประวัติศาสตร์แล้ว ยังช่วยส่งเสริมให้เกิดกระบวนการทางเศรษฐกิจได้อีกทางหนึ่งด้วย

สิ่งสำคัญที่สุด คือ ฐานข้อมูลที่จะใช้นั้นจำเป็นจะต้องได้รับการตรวจสอบความถูกต้อง รวมถึงโครงการดังกล่าวจำเป็นต้องได้รับความร่วมมืออย่างเป็นระบบ ทั้งจากหน่วยงานภาครัฐในฐานะผู้เป็นเจ้าของประวัติศาสตร์ที่จะกระตุ้นให้เกิดกระบวนการดังกล่าว ภาคเอกชนที่มีศักยภาพในการขับเคลื่อนระบบ และที่สำคัญคือชุมชนผู้เป็นเจ้าของพื้นที่ทางประวัติศาสตร์ หากว่าทุกภาคส่วนต่างเห็นถึงผลประโยชน์ที่จะเกิดขึ้นร่วมกัน เห็นคุณค่าและความสำคัญของเรื่องราวทางประวัติศาสตร์ร่วมกัน กระบวนการดังกล่าวก็มีหนทางที่จะนำมาซึ่งความสำเร็จได้ในอนาคต

บทสรุป

การรับรู้คุณค่าทางประวัติศาสตร์เรื่องเส้นทางการเดินทางทัพของสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราชในภาคตะวันออก เป็นอีกเรื่องราวหนึ่งที่มีความสำคัญต่อการก้าวไปข้างหน้าของคนรุ่นใหม่ที่จะจะต้องก้าวเดินไปจากสำนึกในอดีตแห่งตัวตน

สมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราชทรงตราครุฑต่อสู้อเพื่อให้ได้คืนมาซึ่งเอกราชจากพม่าเมื่อครั้งเสียกรุงศรีอยุธยาครั้งที่ 2 การตีฝ่าวงล้อมของพม่าออกไปตั้งตัวรวบรวมผู้คนอยู่ที่ภาคตะวันออกเป็นส่วนหนึ่งของประวัติศาสตร์สำคัญที่จะอธิบายถึงความเป็นมาของเอกราชที่ได้คืนกลับมาด้วยพระปรีชาของพระองค์ รายละเอียดของการเดินทาง ก่อเกิดเป็นเรื่องราวความยากลำบากมากมายที่มีหลักฐานทั้งที่มีอยู่ในครั้งอดีต รวมถึงการก่อสร้างขึ้นใหม่เพื่อใช้เป็นอนุสรณ์การระลึกถึงพระองค์

ทั้งศาลเล็กศาลน้อยไปจนถึงพระบรมราชานุสาวรีย์ที่ยิ่งใหญ่ อันเป็นการสะท้อนให้เห็นถึงเจตนาของผู้สร้างที่มุ่งหวังให้ลูกหลานได้รับรู้และเข้าใจในพระองค์

ถึงแม้ว่าการรับรู้ที่เกิดขึ้นในปัจจุบัน กลับมีการเปลี่ยนแปลงเป็นการเคารพพระองค์ในฐานะสิ่งศักดิ์สิทธิ์อย่างหนึ่งที่จะสามารถติดต่อสื่อสารกับพระองค์ด้วยรูปแบบพิธีกรรม สามารถแลกเปลี่ยนกับพระองค์ได้ในลักษณะของการบนบานศาลกล่าว ในขณะที่การรับรู้คุณค่าในทางประวัติศาสตร์กลับไม่มีบทบาทที่โดดเด่นมากนัก

อย่างไรก็ตาม รูปแบบความสัมพันธ์ระหว่างคนในปัจจุบันกับสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราชในฐานะมหาราชในอดีตที่เกิดขึ้น แม้ว่าการรับรู้จะเปลี่ยนแปลงไปอาจเกิดจากกระบวนการสื่อสารที่ไม่ได้นำเสนอชุดข้อมูลความรู้ในทิศทางที่ถูกต้องเหมาะสมเพื่อให้เกิดความเข้าใจหรือรับรู้ไปในทิศทางที่ควรจะเป็น เช่น ศาลหรือพระบรมราชานุสาวรีย์สมเด็จพระเจ้าตากสินหลายแห่งในภาคตะวันออกเฉียงใต้ให้ข้อมูลเกี่ยวกับขั้นตอนของพิธีกรรมมากกว่าข้อมูลเรื่องวีรกรรมของพระองค์ตามสถานที่นั้นๆ หรือบางสถานที่อาจมีบ้าง แต่ก็ยังเป็นเรื่องราวที่เสริมให้รูปแบบพิธีกรรมนั้นศักดิ์สิทธิ์มากขึ้น เป็นต้น

อาจกล่าวได้ว่าการรับรู้เรื่องเส้นทางการเดินทางของสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราชในภาคตะวันออกเฉียงใต้เห็นจากสถานที่เคารพได้สะท้อนให้เห็นถึงการเปลี่ยนแปลงไปจากมหาราชในทางประวัติศาสตร์มาเป็นสัญลักษณ์แห่งชัยชนะ ความสำเร็จที่ผู้คนจะสามารถติดต่อสื่อสารหรือบนบานศาลกล่าวแลกเปลี่ยนกับพระองค์ได้นั่นเอง

แม้ว่าการรับรู้จะเปลี่ยนไป แต่ส่วนหนึ่งก็เห็นเป็นข้อดีว่าอย่างน้อยที่สุดพระองค์ก็ยังคงอยู่ในการรับรู้ว่าเป็นพระองค์คือบุคคลสำคัญในทางประวัติศาสตร์ที่มีความเกี่ยวข้องกับพื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงใต้ ซึ่งถือว่าเป็นจุดแข็งที่สามารถนำมาพัฒนาต่อยอดให้การรับรู้และเข้าใจคุณค่าและเห็นความสำคัญในทางประวัติศาสตร์นั้นกลับมามีบทบาทต่อการรับรู้ของสังคมได้ในหลายลักษณะ เช่น การสร้างให้สถานที่เหล่านั้นกลายเป็นแหล่งเรียนรู้ด้านประวัติศาสตร์อย่างรอบด้านโดยใช้จุดเด่นจากความเคารพ

ศรัทธาที่ผู้คนมีต่อพระองค์ รวมถึงพื้นที่ของภาคตะวันออกเฉียงใต้ต่างก็มีเรื่องราวทางประวัติศาสตร์ที่เกี่ยวข้องเชื่อมโยงที่สำคัญ คือ เส้นทางการเดินทางเมื่อครั้งที่ฝ่าฝืนล้อมของพม่าออกมารวบรวมผู้คนอยู่ที่เมืองจันทบุรี ซึ่งความเชื่อมโยงของพื้นที่และเรื่องราวทางประวัติศาสตร์เหล่านี้หากสามารถพัฒนาเป็นเครือข่ายแล้วใช้รูปแบบการท่องเที่ยวเป็นตัวขับเคลื่อน เชื่อมโยงเครือข่ายให้กลายเป็นรูปแบบการท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์โดยใช้เส้นทางการเดินทางจากจุดหนึ่งไปยังอีกจุดได้อย่างสัมพันธ์กัน ความสำคัญทางประวัติศาสตร์ในเรื่องนี้ก็จะได้รับการยกระดับให้กลายเป็นความรับรู้ของผู้คนในสังคมได้อย่างมีประสิทธิภาพ

เอกสารอ้างอิง

- [1] สำราญ ผลดี. (2553). **ว่าด้วยประวัติศาสตร์ไทยสมัย...พระเจ้ากรุงธนบุรี**. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยธนบุรี.
- [2] สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมพระยาดำรงราชานุภาพ. (2551). **พงศาวดาร เรื่อง ไทยรบพม่า พิมพ์ครั้งที่ 3**. กรุงเทพฯ : มติชน.
- [3] จารึก วิไลแก้ว. (2553). **เส้นทางกู่บ้านกู่เมืองของสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช**. เอกสารประกอบการสัมมนาวิชาการ จดหมายเหตุสยาม : จากกรุงธนบุรีศรีมหาสมุทร - จันทบุรี 22 - 23 ก.ค. 2553.
- [4] **พระราชพงศาวดารกรุงธนบุรี ฉบับ พันจันทนุมาศ (เจิม) จดหมายเหตุรายวันทัพ, อภินิหารบรรพบุรุษ และเอกสารอื่น**. (2551). กรุงเทพฯ: ศรีปัญญา.
- [5] ราชบัณฑิตยสถาน. (2542). **พจนานุกรมอิเล็กทรอนิกส์ ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.2542**.
- [6] **แกะรอยเส้นทางการกู่ชาติของพระเจ้าตากสินมหาราช** : หลิ่งเสียว กุง <http://www.oknation.net/blog/sonorwut/2013/10/26/entry-1> : เข้าถึงเมื่อวันที่ 3 กุมภาพันธ์ 2558

- [7] “พระเจ้าตากข้ามน้ำ ที่ “ด่านกบแจะ” ปราจีนบุรี”
มติชนรายวัน ฉบับประจำวันพฤหัสบดีที่ 9
ธันวาคม 2553 <http://www.sujitwongthes.com/2010/12/%E0%B8%9E%E0%B8%A3%E0%B8%B0%E0%B9%80%E0%B8%88%E0%B9%89%E0%B8%B2%E0%B8%95%E0%B8%B2%E0%B8%81%E0%B8%82%E0%B9%89%E0%B8%B2%E0%B8%A1%E0%B8%99%E0%B9%89%E0%B8%B3E0%B8%97%E0%B8%B5%E0%B9%82%80%9C%E0%B8%94/> : เข้าถึงเมื่อวันที่ 3 กุมภาพันธ์ 2558
- [8] ราชบัณฑิตยสถาน. (2556). พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.2554 เฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เนื่องในโอกาสพระราชพิธีมหามงคล เฉลิมพระชนมพรรษา 7 รอบ 5 ธันวาคม 2554. กรุงเทพฯ: ราชบัณฑิตยสถาน.
- [9] ภารดี มหาขันธ์. (2553). คู่มือการวิจัยเชิงประวัติศาสตร์. ชลบุรี : หจก. อองศาบายดี.
- [10] มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช. (2532). เอกสารประกอบการสอนชุดวิชาความเชื่อและศาสนาในสังคมไทย. นนทบุรี: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.